

Skandiabanken ASA
Postboks 7077
5020 BERGEN

VÅR REFERANSE
16/11986

DERES REFERANSE

DATO
30.06.2017

Merknader - endelig rapport

1 INNLEDNING

Finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn hos Skandiabanken ASA (Banken) den 13. desember 2016.

Banken har tillatelse til å tilby investeringstjenestene 1, 2 og 5 som nevnt i verdipapirhandelloven (vphl.) § 2-1 (1), samt tilknyttet tjeneste 1 som nevnt i vphl. § 2-1 (2). Videre har Banken konsesjon som forvalter (nominee) i norske eierregistre for verdipapirfond som nevnt i verdipapirforskriften (vpf.) § 13-2 jf. Verdipapirfondloven § 4-10 og verdipapirregisterloven § 6-3.

Under det stedlige tilsynet opplyste Banken at dens virksomhet hovedsakelig består i banktjenester utelukkende rettet mot personkunder, utlån, korttjenester, investeringsrådgivning, samt aksjehandel. På tidspunktet for det stedlige tilsynet var det om lag 325 ansatte i Banken.

Banken mottok foreløpig rapport etter tilsynet i brev av 16. mars 2017 (Rapporten) og gav sitt svar til denne i brev av 9. mai 2017 (Tilsvaret).

2 GOD FORRETNINGSSKIKK – GJENNOMFØRING AV EGNETHETSTEST

2.1 Rettslig grunnlag

Det følger av vphl. § 10 - 11 (4) og verdipapirforskriften (vpf.) § 10 - 16 (1) at verdipapirforetak som yter investeringsrådgivning plikter å foreta en egnethetstest av kunden. Det skal innhentes nødvendige opplysninger om kundens kunnskap om og erfaring fra det aktuelle investeringsområdet, samt kundens finansielle situasjon og investeringsmål. Undersøkelsene skal sette verdipapirforetaket i stand til å anbefale den investeringstjeneste og de finansielle instrumenter som egner seg for vedkommende.

Ifølge vpf. § 10 - 18 (1) skal det, så langt det er relevant i forhold til kundens klassifisering, innhentes opplysninger om

(a) de typer tjenester, transaksjoner og finansielle instrumenter kunden har kunnskap om,

(b) arten, antallet og hyppigheten av kundens transaksjoner i finansielle instrumenter og den periode de er blitt gjennomført, og

(c) kundens utdanning og arbeidserfaring.

2.2 Finanstilsynets vurderinger i Rapporten

Finanstilsynet har i forbindelse med tilsynet gjennomgått Bankens kundedokumentasjon for et utvalg kunder. Gjennomgangen viste at Banken ikke henter inn opplysninger om arten, antallet og hyppigheten av kundenes transaksjoner i finansielle instrumenter eller nærmere opplysninger om kundenes utdanning og arbeidserfaring.

Det var Finanstilsynets foreløpige vurdering at de utførte egnethetstestene var mangelfulle i forhold til de krav som oppstilles i verdipapirhandelloven med tilhørende forskrift.

2.3 Bankens kommentarer

Banken erkjente i Tilsvaret at det ikke er hentet inn informasjon om alle de tema som er listet opp i vpf. § 10-18 litra a-c. Dette vil bli korrigert i forbindelse med at Banken oppdaterer sin investeringsrådgivningstjeneste og er planlagt gjennomført i løpet av første halvår 2017.

Banken understreker i Tilsvaret at det likevel er innhentet informasjon om kundenes kunnskap og erfaring ved at det er stilt andre typer spørsmål, samt at det er gjort separate vurderinger av så vel kunnskap som erfaring.

2.4 Finanstilsynets endelige merknader

Et viktig ledd i investorbeskyttelsen er blant annet kravene til hensiktsmessighets- og egnethetstest. En forutsetning for at Banken skal være i stand til å foreta den påkrevde kundetesting er at det er innhentet tilstrekkelig informasjon om kunden før det ytes investeringstjenester.

Finanstilsynet tar til etterretning de tiltak Banken har gjennomført for å avhjelpe de påpekte mangler.

3 GOD FORRETNINGSSKIKK – AVKASTNINGSFORVENTNING

3.1 Rettslig grunnlag

Ifølge vphl § 10- 11 (2) skal verdipapirforetaket gi kunder og potensielle kunder relevante opplysninger i en forståelig form om finansielle instrumenter og foreslåtte investeringsstrategier herunder hensiktsmessig veiledning og advarsel om risiko forbundet med investeringer i de aktuelle instrumenter eller de foreslåtte strategier, slik at kunden i rimelig grad er i stand til å forstå arten av og risikoen knyttet til investeringstjenesten og de finansielle instrumentene som tilbys, og således være i stand til å fatte en informert investeringsbeslutning.

Dersom markedsføringsmateriell eller annen kundeinformasjon, rettet mot Verdipapirforetakets eksisterende eller potensielle kunder, inneholder opplysninger om fremtidig avkastning følger det

blant annet av vpf. § 10 - 9 (5) b) at informasjon om fremtidig avkastning skal være basert på rimelige forutsetninger understøttet av objektive data.

3.2 Finanstilsynets vurderinger i Rapporten

Banken gjør i fremlagt kundedokumentasjon, og i egnethetstester, gjeldende overfor sine kunder at det forventes en fremtidig avkastning på 7 – 10 % for aksjefond.

Det er vanlig å benytte effektiv rente på 10-årige statsobligasjoner som mål på risikofri avkastning på langsiktige investeringer. Effektiv rente på 10-årige statsobligasjoner varierte i 2016 fra en bunn på 0,88 % 7. juli til en topp på 1,88 % 8. desember. Gjennomsnittrente for året var 1.33 %¹.

Historisk avkastning for verdipapirfond oppgis etter at forvaltningskostnader er trukket fra. Det er derfor naturlig at forventet avkastning også oppgis etter kostnader.

Årlig forvaltningskostnad for aksjefondene Banken anbefaler er om lag 0,3 – 2,0 %. Et aksjefond med 2 % årlige kostnader må oppnå en avkastning før kostnader på 12 % for at netto avkastning skal bli 10 %. Den forventede risikopremien for aksjefond Banken legger til grunn for sine investeringsråd fremstår som høy. Finanstilsynet viser til at det normale nivået på forventet risikopremie (avkastning utover 10-årig statsobligasjon) ligger på omkring 5 % før kostnader.

Banken oppgir en forventet avkastning på 4 - 6 % etter forvaltningskostnader for obligasjonsfondene som anbefales. Forventningen underbygges av historiske avkastningstall. Rentenivået har vært jevnt fallende de siste årene, noe som har medført kursgevinster for obligasjonsfond. I løpet av 2016 falt obligasjonsrentene til det laveste nivået på mange år. Det kan derfor hevdes at potensialet for ytterligere rentenedgang er begrenset. Obligasjonsfondene banken anbefaler har årlige forvaltningskostnader på 0,8 % - 1,14 %. For å oppnå forventet avkastning etter kostnader, må fondsforvalterne oppnå en årlig avkastning før kostnader på om lag 5 - 7 %. På denne bakgrunn fremstår også forvente avkastning på obligasjonsfondene som høy.

3.3 Bankens kommentarer

Banken har opplyst at metoden som anvendes for å angi avkastningsforventning er knyttet til absoluttavkastning. Prognosene er basert på en internasjonalt diversifisert portefølje og forutsetter risikofri rente over tid som er høyere enn dagens rentenivå. Banken baserer dette blant annet på en IESE undersøkelse for mai 2016.

Med bakgrunn i at sparerådene gis med relativt lange tidshorisonter legger Banken til grunn lengre tidsserier for risikofri rente og risikopremie enn det Finanstilsynet benytter i sitt eksempel. I tillegg har de rådgitte porteføljene en moderat kostnadsprofil. Banken mener derfor at kommuniserte avkastningsforventningene er faglig funderte, i henhold til anerkjent metodikk og innenfor realistiske utfallsrom. Banken er derfor av den oppfatning at avkastningsforventningene er i tråd med kravet om bruk av "rimelige forutsetninger understøttet av objektive data" iht. vpf. § 10-9 (5) litra b.

¹ <http://www.norges-bank.no/Statistikk/Rentestatistikk/Statsobligasjoner-Rente-Arsgjennomsnitt-av-daglige-noteringer/>

Banken registrerer at mange aktører i markedet i større grad kommuniserer risikopremie frem for absoluttavkastning. Banken planlegger å endre oppgitte avkastningsforventninger og kommunisere risikopremie ila. andre kvartal 2017.

3.4 Finanstilsynets endelige merknader

Det er godt etablert praksis i verdipapirmarkedene for å dekomponere forventet avkastning i en risikofri rente pluss en risikopremie. Teorien som ligger til grunn for begrepet risikopremie er formulert i kapitalverdimodellen (CAPM)².

Risikopremie

Banken viser i sitt tilsvarende til en undersøkelse gjennomført av IESE Business School, University of Navarra, i mai 2016 uten å oppgi noen referanse. Finanstilsynet formoder at Banken viser til publikasjonen "*Market Risk Premium used in 71 countries in 2016*"³. Bankens avkastningsprognoser er basert på en internasjonalt diversifisert portefølje. En global aksjeportefølje vil ha over 90% av sine plasseringer i USA, Europa og Japan. Resultatene fra IESE viser at median forventet risikopremie som benyttes av markedsaktørene i USA, Japan og de største markedene i Europa er 5%.

Risikofri rente

For Bankens norske kunder er det naturlig at rentemarkedet i Norge er basis for fastlegging av risikofri rente. Finanstilsynet er innforstått med at avkastningsforventningen som legges til grunn i investeringsrådgivningen ikke kan endres basert på kortsiktige svingninger i rentemarkedene, men fastholder at forventningene må være fundert på observerbar markedsavkastning, enten statsobligasjoner eller bankinnskudd.

Årlig gjennomsnittlig rente på 10-årige statsobligasjoner har i følge Norges Bank falt fra 2,58% i 2013 til 1,33% i 2016.⁴ For personkunder kan bankkonto være et alternativt mål på risikofri avkastning for innskudd opp til 2 millioner kroner som garanteres av Bankenes sikringsfond. Med dette som utgangspunkt vil en avkastning på 1,5 – 2,5% kunne benyttes som estimat på forventet risikofri rente.

Som nevnt er årlige forvaltningskostnader for aksjefondene Banken distribuerer om lag 0,3 – 2%.

Banken legger en forventet avkastning etter fondenes forvaltningskostnader på 7 – 10% til grunn for investeringsrådgivningen. Om gjennomsnittlig 10-årig statsobligasjonsrente for 2016 benyttes som risikofri rente, impliserer Bankens avkastningsforventning en risikopremie på 6 – 10,7%. Om forventet risikofri rente settes til 2,5%, vil implisitt risikopremie være 4,8 – 9,5%.

Uansett hvilket mål på risikofri avkastning som benyttes, vil Bankens avkastningsforventning for aksjefond være betydelig høyere enn hva som er gjengs oppfatning blant markedsaktører. I denne

² Jack Treynor (1961, 1962), William F. Sharpe (1964), John Lintner (1965) og Jan Mossin (1966) utviklet uavhengig av hverandre CAPM basert på tidligere arbeid av Harry Markowitz om diversifikasjon og moderne porteføljeteori.

³ http://www.psc.state.fl.us/library/filings/16/07554-16/Support/92_Fernandez%20Market%20Risk%20Premium%20used%20in%2071%20Countries%202016.pdf

⁴ <http://www.norges-bank.no/Statistikk/Rentestatistikk/Statsobligasjoner-Rente-Arsgjennomsnitt-av-daglige-noteringer/>

sammenheng kan det vises til at redusert rentenivå har ført til reduserte avkastningsforventninger. For eksempel er forventet realavkastning for Statens pensjonsfond utland redusert fra 4 til 3%.

Banken har i sitt tilsvarende ikke kommentert Finanstilsynets foreløpige merknader knyttet til forventet avkastning for rente- og obligasjonsfondene Banken distribuerer. Finanstilsynet fastholder at Bankens forventede avkastning på obligasjonsfondene fremstår som høy i forhold til observerbare markedsrenter.

Finanstilsynet legger til grunn at Banken på nytt vurderer forventet avkastning i lys av Finanstilsynets merknader.

4 KUNDEKONTROLL OG TILTAK MOT HVITVASKING

4.1 Rettslig grunnlag

Det følger av lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvv.) at verdipapirforetak skal foreta kundekontroll blant annet ved kundeetablering og ved transaksjon som gjelder 100 000 kroner eller mer, for kunde som det ikke har et etablert kundeforhold til, jf. hvv. §§ 3, 4, 5 og 6. Det skal i tillegg foretas løpende oppfølging etter § 14. Omfanget og intensiteten av kundekontrolltiltakene, og den løpende oppfølgingen, skal tilpasses antatt risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller forhold som rammes av straffeloven §§ 131 - 136a, der risikoen skal vurderes ut fra type kunde, kundeforhold, produkt eller transaksjon, jf. hvv. § 5. I situasjoner som etter sin art innebærer høy risiko skal verdipapirforetaket ut ifra en risikovurdering anvende andre kontrolltiltak i tillegg til de "ordinære" tiltakene som følger av hvv. §§ 5 - 14, jf. hvv. § 15. Verdipapirforetaket skal kunne påvise at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risiko.

I henhold til hvv. § 7 omfatter kundekontrollen registrering av kundeopplysninger som nevnt i hvv. § 8, bekreftelse av kundens identitet på grunnlag av gyldig legitimasjon, bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere på grunnlag av egnede tiltak, og innhenting av opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art. Overfor særskilte kundegrupper, og i spesielle tilfeller, kan verdipapirforetaket gjennomføre forenklet kundekontroll, jf. hvv. § 13 og forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvv.) § 10. Verdipapirforetaket skal før anvendelse av denne bestemmelsen innhente tilstrekkelige opplysninger til å fastslå at forholdet dekkes av den aktuelle unntaksbestemmelse.

4.2 Finanstilsynets vurderinger i Rapporten

På bakgrunn av stikkprøvekontroller foretatt av Bankens kundedokumentasjon ble det avdekket at det ikke var foretatt identitetskontroll av en kunde i utvalget.

På denne bakgrunn ba Finanstilsynet Banken om en oppstilling over alle kunder hvor kundekontroll iht. hvitvaskingsregelverket ikke er gjennomført.

Banken har i brev til Finanstilsynet av 28. februar 2017 redegjort for flere kundeforhold der det foreligger avvik i dokumentasjon av bekreftelser av kundens identitet. Det er gitt supplerende opplysninger i brev av 21. juni 2017 til Finanstilsynet der Banken redegjør for ytterligere kundeforhold som heller ikke har gjennomgått fullstendig kundekontroll og legitimering.

4.3 Bankens kommentarer

Banken opplyser at den ser svært alvorlig på avvikene, og beklager at det korrekte antall avvik ikke ble presentert presist ved første kontroll av antall kortinnehavere innenfor den gjeldende gruppen. Feilene beror på en feil i elektronisk overføring mellom datavarehus og elektronisk arkiv. Banken har igangsatt flere tiltak for å lukke avvikene i løpet av 2017.

4.4 Finanstilsynets endelige merknader

Basert på ovennevnte er det Finanstilsynets konklusjon at Bankens kundekontroll ikke har vært i samsvar med hvitvaskingsloven. De påpekte manglene vitner etter Finanstilsynet syn om fundamentale mangler ved Bankens hvitvaskingskontroll, samt manglende bevissthet og prioritering av dette kontrollarbeidet fra Bankens side. Finanstilsynet anser det som svært alvorlig at Banken ikke har utført lovpålagt identifikasjonskontroll på et høyt antall kunder, samt at det i ettertid er avdekket stadig flere tilfeller der kundekontroll er utelatt.

Finanstilsynet tar til etterretning at Banken nå vil forsterke sine rutiner og kontrolltiltak for å sikre korrekt og fullstendig identifikasjonskontroll for sine kunder.

5 STYRING OG KONTROLL

5.1 Rettslig utgangspunkt

Det følger av vphl. § 9-11 (1) nr. 5 at verdipapirforetak skal ha gode kontroll- og sikkerhetsordninger. Verdipapirforetaket plikter å ha en effektiv og uavhengig kontrollfunksjon (compliancefunksjon) med nødvendig autoritet, ekspertise og ressurser. Compliancefunksjonen skal gjennom løpende kontroll, regelmessige vurderinger, iverksetting av eventuelle tiltak og løpende råd og veiledning sikre at verdipapirforetaket oppfylder sine forpliktelser etter verdipapirhandelloven og forskrifter, jf. vpf. § 9-8.

5.2 Finanstilsynets vurderinger i Rapporten

Finanstilsynet har gjennomgått Bankens compliance årshjul 2015/2016, årsplan 2016, samt kvartalsvise compliance rapporter fra fjerde kvartal 2015 til tredje kvartal 2016. Det er også lagt frem en aktivitetslogg og flere ulike kontroll- og hendelseslogger. Finanstilsynet fant i sine undersøkelser at enkelte kontroller og hendelser syntes å være oppført i flere av loggene, men andre kun var oppført en gang. Flere steder i dokumentasjonen fremkommer det at rapporterte brudd er loggført på "*dertil egnet sted*" uten at det er spesifisert i hvilket dokument eller logg opplysningene er registrert.

Finanstilsynets foreløpige vurdering var som følge av ovennevnte at compliancefunksjonens arbeid ikke har vært hensiktsmessig dokumentert og rapportert. Kontroller, avvik og andre relevante hendelser er ikke systematisert, men registrert og loggført på en rekke ulike steder. Loggføringene er også så generelle at det er vanskelig for Finanstilsynet å få klarhet i hva som faktisk er kontrollert. Bruk av ulike logger gjør det også svært vanskelig for Finanstilsynet å få oversikt over, samt å etterprøve hvorvidt compliancefunksjonens kontrollvirksomhet har vært tilstrekkelig.

5.3 Bankens kommentarer

Banken deler ikke Finanstilsynets oppfatning om at compliancefunksjonens rapportering av kontroller ikke har vært tilstrekkelig og hensiktsmessig. Bankens gjennomgang av dokumentasjonen som ble overlevert til Finanstilsynet har vist at utfyllende vurderinger er produsert og lagret i forbindelse med kontrollene, men som Finanstilsynet beklageligvis ikke ble gjort kjent med. Banken er enig i at dokumentasjon for compliancefunksjonens kontroll med verdipapirforetaket med fordel kunne vært bedre systematisert og samlet. Det vil derfor bli utarbeidet et helhetlig aktivitetsregister hvor samtlige kontroller fremkommer, og som inneholder informasjon om hva kontrollene har bestått av. Det vil også bli utarbeidet et tilsvarende register for hendelser og avvik i verdipapirforetaket.

5.4 Finanstilsynets endelige merknader

Finanstilsynet påpeker at ustrukturert og mangelfull loggføring av kontrollaktiviteter og vurderinger gjør det vanskelig for Finanstilsynet å vurdere om compliancefunksjonens kontrollvirksomhet har vært tilstrekkelig. Finanstilsynet har lagt til grunn gjennom tilsynspraksis at verdipapirforetak har en generell plikt til å dokumentere virksomheten slik at Finanstilsynet kan kontrollere at gjeldende regelverk blir overholdt. Slik loggføring bør etter Finanstilsynets oppfatning skje systematisk og være lett tilgjengelig også for utenforstående av hensyn til etterprøvbarehet.

Finanstilsynet tar til etterretning de tiltak som Banken har iverksatt for å avhjelpe de påpekte mangler.

6 BANKENS IKT-VIRKSOMHET

6.1 Rettslig utgangspunkt

I henhold til Forskrift om bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) (IKT-Forskriften) § 9 (1) følger at foretaket skal sikre at prosedyrer for avviks- og endringshåndtering foreligger og følges. Det fremgår videre i § 9 (3) at; *"Avvik som medfører vesentlig reduksjon i funksjonalitet som følge av brudd på konfidensialitet (beskyttelse av data), integritet (sikring mot uautoriserte endringer) eller tilgjengelighet til IKT-systemer og/eller data skal rapporteres til Finanstilsynet. Rapporteringen skal normalt omfatte hendelser som foretaket selv kategoriserer til alvorlighetsgrad svært alvorlig eller kritisk, men kan også omfatte andre avvik dersom disse avdekker spesielle sårbarheter i applikasjon, arkitektur, infrastruktur eller forsvarsverk"*.

6.2 Finanstilsynets vurderinger i Rapporten

Banken opplevde omfattende problemer ved overgang til ny løsning for internettbasert aksjehandel for sine kunder helgen 4. - 6. november 2016. Denne endringen medførte at brukere mistet tilgang til systemene i en lengre periode, samt at det oppstod problemer for enkelte typer transaksjoner. Finanstilsynet ble ikke varslet om denne hendelsen og Finanstilsynet ba i Rapporten om en redegjørelse for hvordan banken vil sikre tilfredsstillende rapportering av slike hendelser i fremtiden.

6.3 Bankens kommentar

Banken har redegjort for at manglende varsling til Finanstilsynet skyldtes en intern misforståelse, og at verdipapirforetaket nå har oppdatert sine rutiner. Problemene som oppstod ved bytte av system i november 2016 er nå løst og systemet fungerer stabilt.

6.4 Finanstilsynets endelige merknader

Finanstilsynet tar Foretakets redegjørelse til etterretning.

For Finanstilsynet

Geir Holen
seksjonssjef

Johan Aasen
spesialrådgiver